

Araştırma Makalesi

Satirik janrlı eserler kontekstinde Memmed Guliyevin “Aldanmış ulduzlar” operası

Leyla Cumayeva Cuma¹

Azerbaycan Milli Konservatuarı, Bakü, Azərbaycan

Makale Bilgisi

Geliş: 16 Kasım 2022

Kabul: 21 Aralık 2021

Online Yayın: 30 Aralık 2022

Anahtar Kelimeler

Aldatılmış Yıldızlar

Ana motif

Hiciv

Memmed Guliyeva

Modern sanat

Opera

Öz

Opera türü, Azerbaycan'ın müzik kültürüne öncülük ederek büyük bir gelişim göstermiştir. Azerbaycan Operası her dönemin estetik ilkelerini yansıtmış, milli zihniyetin ve manevi değerlerin ana ifadesi olmuştur. Bu açıdan ele aldığımızda hiciv türünde yazılmış ilk operalardan olan Memmed Guliyev'in "Aldatılmış Yıldızlar" adlı eseri ilgi çekicidir. Bu makalede ilk kez M. Guliyev'in "Aldatılmış Yıldızlar" ve Vasif Adigozalov'un "Ölümler" operalarında toplu koro ve leitmotif sisteminin belirli tür yönelimlerine göre uygulanma yolları anlatılmaktadır. "Aldatılmış Yıldızlar" operasındaki ana motifler, solo ve topluluklar, koro sahneleri belli bir dramaturjik işleve sahiptir. Böylece eserin tür özelliklerine göre onun yapısı, kompozisyonu ve dramaturjisi ile benzersizliği ayırt edilir. Operada yıldızların görüntüsü ve baş kadın karakter olan Salman'ın motifi olmak üzere iki ana motife yer verilmiştir. M. Guliyev'in Mirza Fatali Ahundzaden'in hikayesinden yola çıkarak yazdığı bu operada, Ahundzaden'in hikayesinden farklı olarak yıldızların görüntüsü başlangıçta sunulmamaktadır. Besteci dramaturjik bir yöntem olarak "dairese çerçeve" yöntemini kullanmış, yıldızların görüntüsüne hem ön sözde hem de operanın finalinde yer vermiştir. Bu leitmotif doğası gereği statiktir, tekrarlanan aynı notalar ile değişen uyum sebebiyle zenginleşerek gelişmiştir. Operada bulunan bir diğer ana motif, baş kadın karakter olan Selma ile ilgilidir. N. A. Rimski-Korsakov (Şamahi Prensesi'nin görüntüsü) gibi, M. Guliyev de imajını geliştirirken oryantal yöntemler kullanmıştır. Operanın ön sözünde ilk kez Selman'ın ve yıldızların ana motifiyle tanışırız. Selman'ın operadaki ana motifinin yanı sıra II. Perdenin giriş kısmının orkestra ve vokal bölümünde III. Perdenin ise son bölümünde Selman'ın teğmenliğine yer verilmiştir. Bu teğmenlik III. Perdenin başında, Joda apofezis olarak verilmiştir. Selman'ın teğmenliği, aşkın ve ışığın zaferinin bir sembolü haline gelir ve operanın finalinde dört kez duyulur. Leitmotifleri bu şekilde vermesi, diğer besteciler arasındaki yenilikçiliği ve çoğu müzik üslubunu eserinde kullanması ile öne çıkan besteci Memmed Guliyev, bizlere kendine özgü bir yazım tarzı olduğunu göstermektedir.

2822-3195 / © 2022 TM

Genç Bilge Yayıncılık tarafından
yayınlanmakta olup, açık erişim,
CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Makaleye atıf için

Cuma, L.C. (2022). Satirik janrlı eserler kontekstinde Memmed Guliyev'in "Aldanmış ulduzlar" operası. *Türk Müziği*, 2(2), 59-66. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10706864>

Giriş

XX esrin evvellerinde yaranıb erseye gelen muğam operalarından başlayaraq bu günkü operalara qeder bestekarlar üçün dram esas meqsed, musiqi ise onu tecessüm etdirmek üçün vasite olmuşdur. Dramaturgiyanın, opera janrının tipoloji prinsiplerinin helli meseleleri xüsusile maraq doğuran sahelerden biridir. Qeyd etmek lazımdır ki, ümümdünya musiqi praktikasında belli olduğu kimi ciddi, komik, lirik ve s.Operalar çoxluq teşkil edir, onlara nisbetde satirik operalar ise çox az sayda meydana gelib. Satirik operanın en parlaq nümunelerden N.Rimski-Korsakovun "Qızıl xoruz", D.Şostakoviçin "Burun", S.Prokofyevin "Üç portağala sevgi", V. Adıgözelovun "Ölümler", M.Guliyevin "Aldanmış ulduzlar" operalarını

¹ Sorumlu Yazar: Yüksek lisans öğrencisi, Azerbaycan Milli Konservatuarı, Bakü, Azerbaycan. E-mail: leyla.cumayeva@mail.ru ORCID: 0000-0002-2605-4731

misal getirmek olar. Maraqlıdır ki, R.Vaqner kimi N.A.Rimski-Korsakov eserlerinde dramatismi ve faciəni gücləndirmək məqsədi ilə leymotivlerden geniş istifadə etmişdir. Tamamile leymotiv- maskalar üzərində qurulan və diqqət çəkən ən parlaq nümunələrdən biri isə N.Rimski- Korsakovun “Qızıl xoruz” operasıdır. Eserin dərin satirik, ictimai-siyasi ideyaya malikdir. Bestekar bir sıra qəhrəmanların sosial eybəcərliklərini önə çıxardaraq təsvirinə mehz maskalar vasitəsilə nail olmuşdur. Nəticədə maskalar vacib ifşəedici bir üsula çevrilmişdir. Eser daxilində ideya və mənəvi baxımdan yaxın olan bir sıra personajlar, hadisələr və s. Leymotiv kompleksləri ilə birləşirlər. Məsələn, çar Dodon(Mahmudova, 2014) və onun ətrafı eyni amallara xidmət etdiklərindən leymotivlərində də oxşar cizgilər nəzərə çarpır (ritmik fıqurlarda, janr xüsusiyyətlərində, yersiz forşlaqlarda və s.).

Foto 1. M. Qulyevin (Web 1)

M. Qulyevin də “Aldanmış ulduzlar” operasında da ictimai-siyasi məsələlər önə çıxır. M.F.Axundzadənin “Aldanmış kevakib” (“Hekayeti-Yusif şah”, 1857) povestinin dramaturgiyasında olduğu kimi operada da əsas konfliktli hökmdar və xalq problemi təşkil edir. (Ş.Məmmədov, 2012) İran tarixçisi İsgəndər bəy Münşinin “Tarixi-alem-arayi-Abbasi” (“Dünyanı bəzəyən Abbasın tarixi”) eserindən götürülmüş süjete əsaslanan M.F.Axundzadə tarixi hadisələrə öz məqsədlərinə uyğun şəkildə yanaşmış, fikir və ideyalarını əlavə edərək genişləndirmiş və dərin ictimai-siyasi məzmunlu, bədii dəyərə malik əsər yaratmağa müvəffəq olmuşdur. O, mühafizəkar feodal cəmiyyətinin nöqsanlarını və ədalətsiz üsul-idarəsinin eybəcərliklərini İran şahı Şah Abbas və onu ehatə edən vəzirlərinin simasında ifşa etmişdir. Povestdə hər bir surətin tipik özünəməxsus cəhətlərinin təsvirinə daha çox diqqət yetirilmiş, ali dövlət rəhbərlərinin zəhəri görünüşü ilə daxili ələmləri arasında mövcud olan ziddiyyət real təsvir vasitələri ilə diqqətə çatdırılmışdır. Eserdə müəllif maraqlı və eyni zamanda müxtəlif insan obrazları yaratmışdır. Onların hər birinin özünəməxsus fərdi xüsusiyyətləri ilə yanaşı, oxşar cəhətlərinin də olduğunu şahidi oluruq.

Foto 2. Mirzə Fətəli Axundzadənin “Aldanmış kəvakib” povestindən rəsm (Web 2)

Povestde Mirzə Fətəli Axundzadənin əsas tənqid hədəfi Şah Abbas obrazıdır. Onun öz xüsusiyyətlərinə görə bacarıqsız və despot kimi təsvir olunur. Bu səbəbdən onun hakimiyyəti dövründə ölkə acınacaqlı vəziyyətə düşmüş, insanlar aclıq, səfəliet içində viran qalmış kəndlər və şəhərlərdə yaşayırdılar. M.F. Axundzadə bu əsərində fanatikliyi, nadanlığı tənqid etməklə yanaşı, rüşvətxorluğu, özbaşınalığı, haqsızlığı da ifşa etmişdir. 1977-ci ildə meydana gəlmiş “Aldanmış ulduzlar” operası milli musiqi teatrının inkişafında tamamilə yeni bir mərhələni təşkil edib və bu gün də maraq doğurur. Operanın tamaşaya qoyulmasında Azərbaycan incəsənətinin bir sıra tanınmış simaları iştirak etmişlər. Libretto müəllifi V. Paşayev, Azərbaycanın tanınmış quruluşçu rejissoru E. Nemetzadə, musiqi rehberi və dirijor R. Abdullayev, quruluşçu rəssam E. Almazadə, xormeysterlər N. Melikov, G. Koryakin, görkəmli Azərbaycan baletmeysterləri R. Axundova və M. Memmedov olmuşdur. (Səfərova, 2018)

Araştırmanın Amacı ve Problemi

Çalışmanın amacı, M. Guliyev'in Aldatılmış Yıldızlar operasındaki leitmotif ve leitmotif sistemini ilk kez incelemektir. (Matrosova E, 2005) Ağırlıklı olarak Memmed Guliyev'in "Aldatılmış Yıldızlar"ı opera hicivli əsərlər bağlamında incelenmişdir. Hiciv operalarının benzersiz xüsusiyyətləri, dramaturji özgüllük, sənətsal bulğular vb. modernlik açıısından bir yanaşım gerektirir. Müzikolojinin güncəl konularından birini oluşturmaktadır. İlk dəfə bu makalədə M. Guliyev'in "Aldatılan Yıldızlar" və Vəsiq Adigozalov'un "Ölümlər" adlı əsəri yer alıyır. Toplu korolar, operalarda bəlirli tür yönelimlərinə dayalı leitmotif sistemi tətbiqulama yolları anlatılmışdır.

Materiallar ve Metodlar

Məlum olduğu kimi opera janrı Azərbaycan musiqi mədəniyyətində aparıcı mövqələrdən birini tutaraq böyük inkişaf yolu keçmişdir. (İsmayilov, 1984) Bestekarların bu janrdə enənələri davam etdirməklə yanaşı, daim yeniliyə üz tutması bu janrın mobilliyindən xəbər verir. Azərbaycan operası hər dövrün estetik prinsiplərini əks edərək, milli mentalitetin və mənəvi dəyərlərin əsas ifadəçisinə çevrilib. Bu baxımdan satirik janrdə yazılan ilk operalardan Memmed Quliyevin “Aldanmış ulduzlar” operası maraq doğurur. Satirik operanın çərçivəsində Novruz bayramının mərasim tamaşalarının, xalq meydan tamaşalarının xüsusiyyətlərini təsvir edən bestekar xalq musiqisinin bir sıra janrlarından istifadə edərək (meyxana, muğam, aşiq musiqisi, xalq mahnıları və rəqləri və s.) sırf özəl və milli xüsusiyyətlərə malik opera növünün yaranmasına nail olmuşdur.

Meqalenin üzerinde iş zamanı musiqişünaslıqda qəbul olunmuş təhlil metodlarına istinad edilmişdir. Satirik janrlı eserlər kontestinde opera janrının tipoloji xüsusiyyətlərinin işıqlandırması ilə yanaşı, həm də nezeri təhlilə əsaslanılır. Bundan başqa burada tarixi, müqaiseli - analik təhlil metodları da öz eksini tapmışdır. (Asafyev, 1985)

Bu operada neinki satirik janra aid xüsusiyyətlər, elege də fəlsəfi fikirlər – xeyir və şər, işıq və qaranlığın, həqiqət və yalanın toqquşması öz eksini tapıb. Bu iki dramaturji xətt və onların əsas təmsilçiləri olan - Yusif Serrac və Şah Abbas vasitəsilə göstərir. Bu nöqteyi nəzərdən “Aldanmış ulduzlar” operasını V.A.Motsartın “Şərli fleyta” operası ilə müqayisə etməyə imkan yaranır. Bundan başqa xalq teatrına aid personajların - Keçəl və Kosa'nın bura salınması alleqorik bir mənə daşıyır. Kosa xeyirin, Keçəl şərin təmsilçisi idi. “*Qədimdə keçirilən tamaşalarda Keçəl Kosa'nı öldürmək istəyir, elinə qara bayraq alaraq qorxuc hərəkətlər edir. Bu hərəkətləri ilə sanki hökmranlığını göstərmək niyyəti güdür. Soyuqdan donan Kosa isə odun parçalarından tonqal qalamaq istəyir. Şərin təmsilçisi- Keçəl ona mane olmağa çalışır. Nəhayət Kosa tonqalı alovlandırmağa nail olur. Şər qüvvələr oddan qorxdığına görə Keçəl qaçıb gizlənir, Kosa onu vurub öldürür, qara bayrağını tonqala atır*” (Zirveyolu, 2022).

Operada bu iki personaj həm müsbət, həm də mənfi obrazların yanında göstərilir, daim Xeyirle Şərin mürarizəsi kimi dərk olunur. Məsələn, Keçəl vezirin rolunu oynayanda bəstəkar ona vezirin “musiqi maskasını” həvalə edir:

Nümunə 1. I pərdədən “Kosa- Keçəl-Camaləddin səhnəsi”

“Qara” Axund və “Ağ” Yusif Serrac-la bağlı obraz əlemi operanı iki böyük hissəyə ayırır: 1 və 2 perdə – “Qara şah”, 3 və 4 perdelər isə – “Ağ şah” ilə əlaqəlidir. Belə qruplaşma operanın qaranlıqdan işığa doğru inkişafını təmin edir” (Bakü MÜzik Akademisi, 2022 a, 2022 b). Məhz bu kimi üsulların tətbiqi operanın dramaturgiyasının çoxplanlı, “teatr daxilində teatr” olmasına işarə edir. Satirik operanın çərçivəsində Novruz bayramının mərasim tamaşalarının, xalq meydan tamaşalarının xüsusiyyətlərini təsvir edən bəstəkar xalq musiqisinin bir sıra janrlarından istifadə edərək (meyxana, muğam, aşiq musiqisi, xalq mahnıları və rəqləri və s.) sırf özəl və milli xüsusiyyətlərə malik opera növünün yaranmasına səbəb olmuşdur.

Onu da xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, XX əsrin əvvəlləri qədim teatr forması olan komediya dell'art -ın poetikasının, kukla-teatr tamaşalarının, folklor və ritual ənənələrin geri dönüşü kimi qeyd olunmuşdur.

“Aldanmış ulduzlar” operasında leymotivler, solo ve ansambl, xor sehneleri müeyyen dramaturji funksiya daşıyır. Belə ki, eserin janr xüsusiyyətləri ilə bağlı olaraq onun quruluşu, kompozisiyası, dramaturgiyası özünəməxsusluğu ilə seçilir. Opera dramaturgiyasının çoxplanlı olması neinki real insan obrazları ilə maskaların, əsas qəhəmanların təzadlı toqquşmaların istifadəsində, meşet və xor sehnələrinin geniş tətbiqində öz əksini tapır. Bu nöqteyi - nəzərdən xor - kütlə həm hadisələrin şərhçisi, həm də izah edənidir. Xor operada əsas iştirakçı, kütlə isə bir növ əsas qəhəmandır. “Ölülər” operasında olduğu kimi, “Aldanmış ulduzlar” operasında da xorlar sehnələrin ən gərgin anlarında istifadə olunur, bəzən eyni emosional vəziyyəti açıqlayarkən bestekar imitasiyalı inkişaf prinsiplərinə üz tutur. Bu iki operanı birləşdirən cəhət – musiqi dramaturgiyasında konfliktli prinsipe əsaslanmasıdır. Yalnız V. Adıgözəlov öz operasında klassik, rus bestekarlarının (M.Musorqskinin “Boris Qodunov”da olan kütləvi sehnələrin təsvir metodlarına) ənənələrinə əsaslandırsa, M.Quliyev novatorluğa üz tutaraq öz əsərini meydan tamaşalarına xas prinsipləri çərçivəsində həll etmişdir. (Abbasova, 1985).

Bezi kütləvi sehnələr solist və xorun dialoqu şəklində, rəqətiativ-deklamasiya üslubunda qurularaq, satirik meyxana janrının ifa xüsusiyyətləri ilə bağlılığını əks etdir (kiçik diapazonlu rəqətiativ- deklamasiya, solistin ifasına etrafdakıların cavabı və s.).

hö-küm - da - rım, hö-küm - da - rım, hö-küm - da - rım,

hey

Bəh, bəh. Bəh - bəh

Piano

Pno.

Nümune 2. II perdedən “Behbehani və xorun dialoqu”

Bu kimi metod həm milli musiqimizdə olan, həm də opera-buffaya xas olan ifaçılıq xüsusiyyətləri (rəqətiativ- secco) ilə əlaqələndirilə bilər. Muğam operalarında bir çox halda xorlar, əsasən, şərhçi rolundadırlar. “Koroğlu” operasında isə xorlar məzmunluqdan üsyana qalxan xalqı təsvir edərək əsas dramaturji funksiyanı icra edir, inkişafı önə çəkir (Qafarova, 1981). “Aldanmış ulduzlar” operasında isə xorlar miqyasca böyük olsa da aldanmış xalqı təsvir edir. Satirik operanın gözəl nümunəsi olan M.Quliyevin “Aldanmış ulduzlar” novator üslubu ilə seçilərək, bir çox halda dünya musiqi praktikasında olan ənənələrə əsaslanır.

“Motsartın “Sehrli fleyta”sında eks etdirdiyi utopik arzuların M.F.Axundzadenin maarifçilik ideyaları ile hemahengliyi, avstriya xalq teatri ve meydan tamaşalarının ortaq cehetlerinin özünü bürüzə verməsi – bütün bunlar hər iki operanı doğmalaşdırır. Elbette ki, tarixilik nöqteyi - nezerindən və janr baxımından bunlar fərqli operalar olsa da, onların qaynaqları eyni olub, xalq yaradıcılığından qidalanırlar. V.A.Motsartdan irəli gələn fəlsəfi-humanist konsepsiya xalq komediyası ilə bağlılıq, Rimski-Korsakovla bağlı olan ictimai-siyasi fəlsəfi satira, S.Prokofyevin “maskalar teatri” enənəsi, D.Şostakoviçin rəqitativ üslubu, qroteskli-komik başlanğıc və sarkazm “Aldanmış ulduzlar”da öz eksini tapır. Buffonada - “Aldanmış ulduzlar” operasının əsas dramaturji xüsusiyyətidir” (Babayeva, 2018).

Mirzə Fətəli Axundzadə “Aldanmış kevakib” əsərində mənfi surətlərə (Şah Abbas və onun ətrafı) qarşı öz maarifçilik ideyalarını təbliğ etmək üçün Yusif Serrac surətini yaratmışdır. Yusif Serrac müəllifin arzuladığı, həyatda görmək istədiyi, xalqa yaxın olan ağıllı və ədalətli bir hökmdar obrazıdır. Təsədüf nəticəsində hakimiyyətə gətirilən Yusif Serrac çox qısa zamanda da taxtanı dəvirlir. Konfliktli inkişaf bu iki obrazların ətrafında qurulur. Bestekar Memmed Quliyev “Aldanmış ulduzlar” operasında M.F. Axundzadə ideyasına əsaslanaraq bu konflikt daha geniş, hərtərəfli açmaq üçün bir neçə janrdan montaj prinsipinə əsaslanaraq müştərek şəkildə istifadə etmişdir. (Əfəndiyev, 1954) “Aldanmış ulduzlar” operasının sintetik janra və montaj prinsipinə əsaslanaraq yazılması dramaturji inkişafda leytmotiv sisteminin inkişafına maneçilik törətməmişdir.

Netice

“Aldanmış ulduzlar” operada yalnız iki əsas leytmotiv – ulduzların obrazını və mərkəzi qadın obrazı olan Selmanın leytmotivi verilmişdir. Mirzə Fətəli Axundzadənin povestində ulduzların obrazı bir dəfə evvelə təsvir olunur, yalnız bestekar Memmed Quliyev operada dramaturji üsul kimi “dəirəvi çərçivə” metodundan istifadə edərək ulduzların obrazını həm Proloqda, həm də operanın finalında vermişdir. Bu leytmotiv statik xarakter daşıyır, təkrarən səslənən eyni notlar dəyişən harmoniya hesabına zənginləşərək inkişaf etmişdir. Bu üsul təsviredici bir xüsusiyyət daşıyır, göyde sayrışan ulduzların mənzərəsini əks etdir. Operanın librettosundan, eləcə də klavir və patiturasından göründüyü kimi ulduzların leytmotivi təkcə Axund obrazı ilə bağlı deyildir. Ulduzların leytmotivinə biz həmçinin I aktda Kosa və Keçəlin ulduzların öncədən görüclüyündən bəhs olunan səhnədə rast gəlirik.

Operada rast gəlinən digər leytmotiv mərkəzi qadın obrazı olan Selma ilə əlaqəlidir. Onun obrazının işlənməsində N.A.Rimski-Korsakov (Şəmaxi çarixasının obrazı) kimi M.Quliyev də oriyental üsullardan istifadə etmişdir. Selmanın leytmotivi ilə də ulduzların leytmotivi kimi ilk dəfə operanın proloqunda tanış oluruq. Operada Selmanın leytmotivindən başqa, həmçinin onun leytintonasiyaları da verilmişdir. II aktda intraduksiyada orkestr və vokal partiyasında, eləcə də III aktın sonunda Selmanın leytintonasiyası verilmişdir. III aktın əvvəlində verilmiş bu leytintonasiya Coda apofeoza şəklində verilmişdir. Selmanın leytintonasiyası sevginin işığın qalibiyyət simvoluna çevrilir və operanın finalında 4 dəfə səslənir. (Babayeva, 2018)

Leytmotivlərin məhz bu şəkildə verilməsi bestekarlar arasında yenilikçiliyi, ekser musiqi üslublarından yaradıcılığında istifadəsi ilə seçilən bestekar Memmed Quliyevin özünəməxsus yazı üslubunun göstəricilərindən biridir. Dünya praktikasında olduğu kimi Azərbaycan musiqisində də satirik janrlı opera nümunələri az sayda təqdim olunub. V.Adıgözelovun “Ölümlər” (1963) və M.Quliyevin “Aldanmış ulduzlar” (1977) operaları yaranmamışdan əvvəl musiqi folklorumuzda, aşıq sənətində, meyxana janrında, sonralar isə professional musiqidə yetərincə nümunələr meydana gəlmişdir. Bizim yumorlu, satirik xalq mahnı və rəqslərimizdən (“Aman nənə”, “Sən görüm yanasan, yanasan, qaşa çəkme vəsmeni”, “Qoy gülüm gəlsin”, “Səndə girsem neylərsən”, “Bağa girdim üzümə”, “Sən yanasan, toyuq aparın” mahnıları ilə yanaşı “Tapp əldi”, “Kim-kimə”, “Lağ-lağ” və s.) ifadə və bestekarlar öz yaradıcılığında məhəretlə istifadə edərək onlara yeni həyat verirlər. Azərbaycan bestekarlarının həm səhnə, həm də vokal, instrumental musiqilərində satirik elementlərə rast gəlmək olar. Professional musiqimizdə satirik, komik planlı əsərlərinin yaradılması Ü. Hacıbəylinin adı ilə bağlıdır. Onun üç musiqili komeyaları (“O olmasın, bu olsun”, “Er və arvad” və “Arşın mal alan”) bu janrdakı olan parlaq nümunələri təşkil edir və satirik elementlərinin müxtəlif sepkili əsərlərdə tətbiqi yollarının əsasını qoyur.

Satirik elemler Ü.Hacıbəylinin neinki komediyalarında, elece de “Koroğlu” operasında telxeyin obrazında öz eksini tapır. Bestekar burada meyxana janrından istifadə etmişdir.

Bununla yanaşı F.Emirovun “Sevil” operasında da Ebdüli ve Memmedeli beyin duetinde meyxana janrının xüsusiyyətləri nezerə çarpır. Satirik, komik obrazlardan Z.Bağırovun “Aygün” operasında Meti, Refi obrazlarını misal göstərmək olar. Maraqlıdır ki, satira elementləri xor musiqisində də rast gəlinir. Belə ki, C.Cahangirovun “Sabir” oratoriyasında bu kimi xüsusiyyətlər öz ifadəsini tapıb .

Belə ki, bir çox halda satirik obrazlarının təsvirində rəqətiativ -deklamasiyalı melodik xətt, kuplet forması, dəyişməyən metri ölçü,bezen də aqsaq ritm, sadə faktura və “primitiv” akkompənimə istifadə olunur.

Yazar Özgeçmiş

Leyla Cumayeva Cuma, Azərbaycan Dəvlet Konservatuarı müzikoloji öyrətməni,ad-soyad.; mezuniyyətokulları: Azərbaycan Dəvlet Konservatuarı – yüksək lisans, Azərbaycan Dəvlet Kültür və Sanat Üniversitesi,çalışma-araştırma alanı: Azərbaycan operası, E-mail: leyla.cumayeva@mail.ru, Kurumu: Azərbaycan Dəvlet Konservatuarıyüksek lisans öyrəncisi

Kaynaklar

- Abasova, E. (1985). Узеир Гаджибеков. Путь жизни и творчества (Abasova E. Üzeyir Hacıbəyov. Həyat və yaradıcılıq yolu, Bakı: Elm
- Asafyev, B. (1985). Об опере. Изб.ст., Л.,(Asafyev B. Opera haqqında. Seçilmiş məqalələr).
- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası, (2022). http://www.aak.gov.az/upload/dissertation/sen/sen_d_bar_06_06_18.pdf
- Babayeva, A.R. (2018). Azərbaycan Bəstəkarlarının Operalarında Xor Səhnələrinin Musiqili-Dramaturji Həlli yüksək lisans tezi. Bakü
- Bakü Muzik Akademisi, (2022a). https://www.musicacademy.edu.az/images/elmi_neshrlər/z_safarova_4cild.pdf
- Bakü Muzik Akademisi, (2022b). <http://musicacademy.edu.az/bestekar-gorkemli/378-mamed-quliyev.html>
- Efəndiyev, H. (1954). Mirzə Fətəli Axundov nəsi: Azərnəşr.
- İsmayilov, M.S. (1984). Azərbaycan xalq musiqisinin janrları: “İşiq”
- Mahmudova, C. (2014). İmrüz Əfəndiyeva: “Şərq-Qərb”.
- Matrosova E.V. (2005). Тристан и Изольда Рихарда Вагнера: лейтмотивная система и формирование». Дисс. На соискание учёной степени кандидата искусств. (Richard Wagnerin Tristan və İzolda: Leytmotiv sistemi və formayaranma”. Sənəşünaslıq üzrə elmlər namizədi elmi dərəcəsi almaq üçün Diss. Sankt-Peterburq)
- Məmmədov, Ş. (2012). Millətin məişətinə bələd olan fitri istedad, yaradıcı qüvvə sahibi: “Azərbaycan müəllimi”.
- Musiqi Dünya (2022). <http://www.musiqi-dunya.az/new/added.asp?action=print&txt=29>
- Qafarova Z. (1981). Кафарова З. (1981). «Кероглу» Узеира Гаджибекова: «Язычы» (Ü.Hacıbəyovun “Koroğlu” operası: “Yazıcı”)
- Seferova, Z.Y. (2018). Azərbaycan musiqi tarixi III cild: “Elm” .
- Wikipedia, (2022). [https://az.wikipedia.org/wiki/M%C9%99mm%C9%99d_Quliyev_\(b%C9%99st%C9%99kar\)](https://az.wikipedia.org/wiki/M%C9%99mm%C9%99d_Quliyev_(b%C9%99st%C9%99kar))
- Zirveyolu internet sitesi, (2022) Novruzun Kosa və keçəl personajı, <https://zirveyolu.info/2021/03/19/novruzun-kosa-v%C9%99-kec%C9%99l-personajı>

Fotoğraf Web Siteri

- Web 1. [https://az.wikipedia.org/wiki/M%C9%99mm%C9%99d_Quliyev_\(b%C9%99st%C9%99kar\)](https://az.wikipedia.org/wiki/M%C9%99mm%C9%99d_Quliyev_(b%C9%99st%C9%99kar))
- Web 2. <https://alinino.az/product/aldanmis-kevakib-yaxud-hekayeti-yusif-sah>

The opera "Deceived stars" in the context of satirical works by Mammad Guliyev

Abstract

The opera genre has taken a leading position in the musical culture of Azerbaijan and has undergone great development. The fact that Azerbaijani composers continue the traditions of this genre and constantly turn to innovation indicates the mobility of this genre. Azerbaijani opera reflects the aesthetic principles of each era and has become the main expression of national mentality and moral values. From this point of view, among the first operas written in the satirical genre, Mammad Guliyev's "Aldanmış ulduzlar" ("Deceived Stars") is interesting. Within the framework of the satirical opera, the composer, who describes the features of the Novruz holiday ceremonial performances and public square performances, using a number of genres of folk music (meykhana, mugham, ashıq music, folk songs and dances, etc.) succeeded in creating a type of opera with purely private and national characteristics. For the first time, in this article, the ways of applying mass choirs and leitmotif system according to certain genre orientation in M. Guliyev's "Aldanmış ulduzlar" ("Deceived Stars") and Vasif Adigozalov's "Oluler" ("The Dead") operas are explained. In the opera "Aldanmış ulduzlar" ("Deceived Stars"), leitmotifs, solo and ensemble, choral scenes have a certain dramaturgical function. Thus, its structure, composition, and dramaturgy are distinguished by their uniqueness in relation to the genre characteristics of the work. There are two main leitmotifs in the opera - the image of the stars and the leitmotif of Selma, the central female character. In this opera written based on the story of Mirza Fatali Akhundzadeh, unlike his story, the image of the stars is not presented at the beginning, but using the "circular frame" method as a dramaturgical method, the composer gave both in the Prologue and in the finale of the opera. This leitmotif is static in nature, the same notes sounding repeatedly are enriched and developed due to changing harmony. Another leitmotif found in the opera is related to the central female character, Selma. Like N.A. Rimsky-Korsakov (the image of the Shemakhi princess), M. Guliyev also used oriental methods in developing her image. We are introduced to Selma's leitmotif as well as the leitmotif of the stars for the first time in the prologue of the opera. Apart from Selma's leitmotif in the opera, his lieutentionations are also given. In the introduction in Act II, the orchestra and vocal part, as well as in the end of Act III, Selma's lieutentionation is given. This lieutentionation given at the beginning of Act III is given as an Coda apofeoze. Selma's lieutentionation becomes a symbol of the victory of love and Light and is heard 4 times in the finale of the opera. Giving leitmotifs in this way is one of the indicators of the unique writing style of the composer Mammad Guliyev, who is distinguished by his innovation among composers and the use of most musical styles in his work.

Key words: opera, leitmotif, satire, modern, "Aldanmış ulduzlar" ("Deceived Stars"), Mammad Guliyev.